

ZAKOPNA NAJDBA IZ PEKLA PRI MARIBORU

VITKO PAHIČ

Maribor

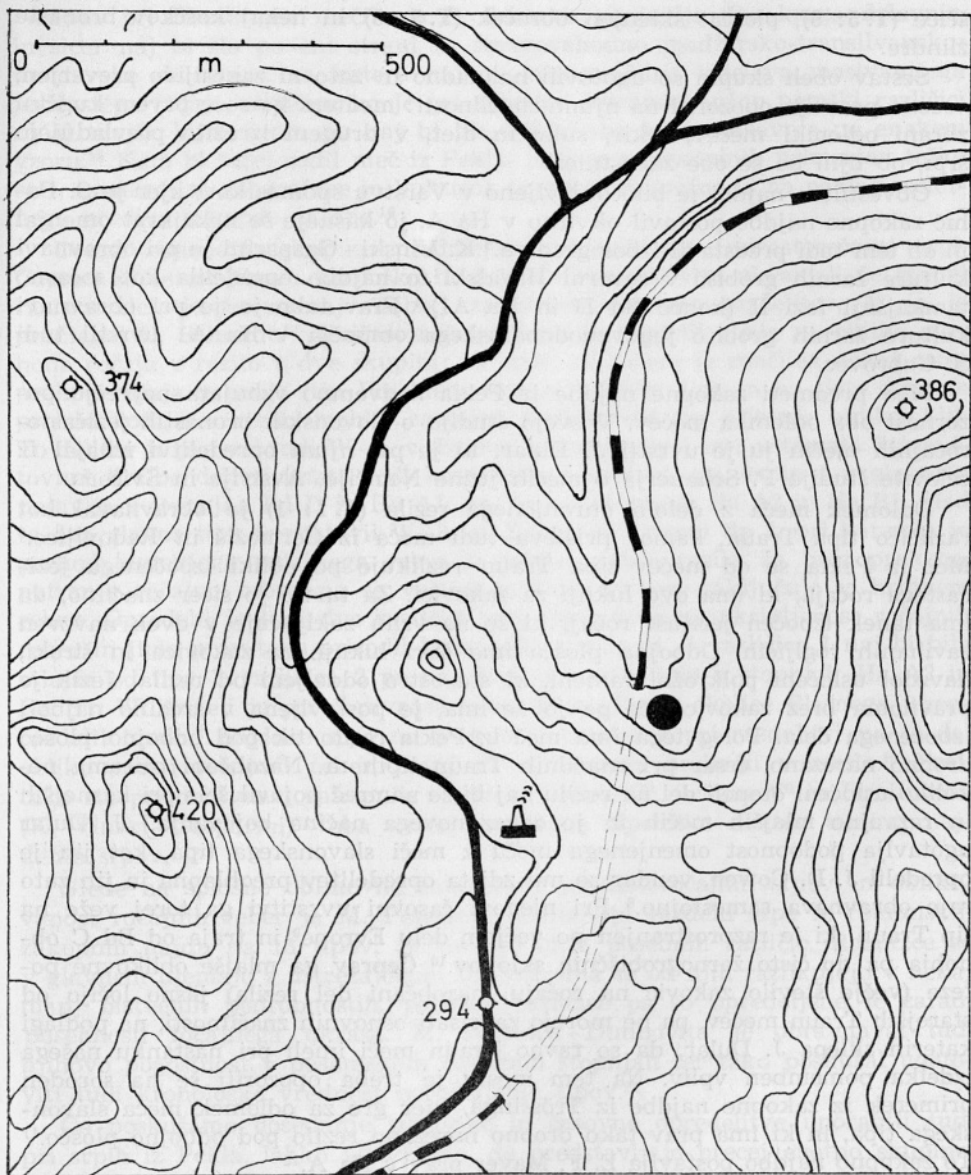
Na pobočju tik ob severnem koncu železniškega predora so leta 1959 na zemljišču mariborske opekarne v Košakih (parc. 372/4, k. o. Pekel) delavci pri poglabljanju terena za industrijski ozki tir naleteli v globini 80 cm na dvojce med seboj 5 m oddaljenih kupčkov bronastih predmetov (Sl. 1—2). Najdbe so si delavci razdelili in jih odnesli domov, v naslednjih dneh pa ponovno zbrali in oddali Pokrajinskemu muzeju v Mariboru (inv. št. A 2204—2238).¹

V prvi skupini so bili: dva odlomka jezičastoročajnih mečev (T. 1: 1, 2), konica meča (T. 1: 6), poškodovana sulična ost (T. 1: 7), odlomek tula sulične osti (T. 5: 10), manjša razlomljena plavutasta sekira (T. 1: 3), poškodovana sedlasta tulasta sekira (T. 1: 4), rezilni del plavutaste sekire (T. 1: 5), rezilni del tulaste sekire (T. 1: 8), jezičast ročaj noža (T. 5: 6), dvojce tulastih dlet (T. 5: 4, 5), oglata paličica z dletastim rezilcem (T. 5: 3), odlomek okrašenega pločevinastega traku (T. 5: 7), odlomek okrogle paličice s kosom ročaja srpa (T. 5: 11, 12), jezičastoročajni srp (T. 2: 1) in kos talilne pogače.

Druga skupina je vsebovala: cele ali poškodovane jezičastoročajne srpe (T. 2: 2—4; T. 3: 1—5; T. 4: 1—3), dele rezil srpov (T. 4: 4—6), zapestnici iz okrogle žice s presegajočimi stanjšanimi konci (T. 5: 1, 2), košček oglate plo-

Sl. 1: Pogled na najdišče v Peklu s severne strani
Abb. 1: Blick auf die Fundstätte in Pekel aus Norden

Sl. 2: Položaj nadišča na razvojnem sedlu (med Dravo in Pesnico)

Abb. 2: Lage der Fundstätte auf dem Wasserscheidensattel (zwischen der Drava und der Pesnica)

ščice (T. 5: 9), ploščat sklenjen obroček (T. 5: 8) in nekaj koščkov bronaste žlindre.

Sestav obeh skupin so ugotovili naknadno in zato ni zanesljivo preverjen, vseeno pa velja opozoriti na njune značilnosti: medtem ko so v prvem kupčku zbrani odlomki mečev, sekir, sulic in dlet, v drugem izrazito prevladujejo srpi, ob njih pa še obe zapestnici.

Obvestilo o najdbi je bilo objavljeno v Varstvu spomenikov, kjer je S. Pahič zakopno najdbo postavil okvirno v Ha A, jo kasneje še nekajkrat omenjal in ob tem tudi predstavil izbor gradiva.² K. Vinski - Gasparini je pri obravnavi kulture žarnih grobišč v severni Hrvatski to najdbo opredelila kot sočasno tamkajšnji fazi II (konec Bd D in Ha A1).³ Prav tako jo je pri obravnavi kulture žarnih grobišč jugovzhodnoalpskega območja v Ha A1 uvrstil tudi S. Gabrovec.⁴

Med predmeti zakopne najdbe iz Pekla nedvomno vzbujata največjo pozornost oba odlomka mečev. V svojo študijo o slovenskih bronastih jezičasto-ročajnih mečih ju je uvrstil J. Dular, ki je pri njuni opredelitvi izhajal iz celovite študije P. Schauerja o mečih južne Nemčije, Avstrije in Švice.⁵

Odlomek meča z delom ohranjenega rezila (T. 1: 1) je obravnaval kot različico tipa Traun, kamor prišteva tudi meča iz Čermožiš in Radovljice.⁶ Meč iz Pekla se od mečev tipa Traun razlikuje po obliki izbočenega jezičastega ročaja, ki ima dve luknji za zakovici. Za ta tip je sicer značilno, da ima tanek izbočen jezičast ročaj, ki se na vrhu zaključuje v dveh navzven zavihanih rogljičih. Odbojna plošča ima štiri luknje za zakovice in široki, navzdol usločeni polkrožni rameni, ki sta ostro oddeljeni od rezila. Jezik je praviloma brez zakovice, če pa jo že ima, je postavljena v sredino najbolj izbočenega dela. Poleg tega ima meč iz Pekla rezilo tik pod odbojno ploščo drobno narezano, česar pri značilnih Traun tipih ni. Nazobčani oziroma nekoliko usločeni otopeni del na rezilu naj bi se namreč pojavil šele pri kasnejših in razvojno mlajših mečih in je odraz novega načina bojevanja.⁷ J. Dular ugotavlja podobnost omenjenega meča z meči slavonskega tipa, kot jih je opredelil J. D. Cowen, vendar se mu zdi ta opredelitev preohlapna in jih zato raje obravnava samostojno.⁸ Pri njegovi časovni uvrstitvi ga torej veže na tip Traun, ki je razprostranjen po večjem delu Evrope⁹ in traja od Bd C obdobja pa do čisto žarnogrobiščnih sklopov.¹⁰ Čeprav ga mlajše oblikovne poteze (večje število zakovic na ročaju, nazobčani del rezila) jasno ločijo od starejših Traun mečev, pa ne morejo zabrisati osnovnih značilnosti, na podlagi katerih sklepa J. Dular, da so ravno Traun meči imeli pri nastanku našega izdelka pomemben vpliv. Na tem mestu je treba opozoriti še na soroden primerek iz zakopne najdbe iz Trössinga, kjer gre za odlomek meča slavonskega tipa, in ki ima prav tako drobno narezano rezilo pod odbojno ploščo.¹¹ To zakopno najdbo postavlja E. F. Mayer prav v Ha A.¹²

Odlomek meča (T. 1: 2) obravnava J. Dular skupaj z mečema iz Mihovega in Vnanjih goric ter ga postavlja k tipu Reutlingen.¹³ Zanj je značilen masiven, rahlo izbočen jezičast ročaj, ki ima večinoma štiri luknje za zakovice. Ramena odbojne plošče so le rahlo usločena, večkrat pa padajo v skoraj ravni črti proti rezilu. Krepki robniki verno spremljajo obliko ročaja in se na vrhu zaključujejo v navzven zavitih rogljičih. Reutlingen meči se sicer uveljavijo v Bd D, nič manj pogosti pa niso tudi v Ha A1.¹⁴

Prav pri Reutlingen mečih pa P. Schauer ugotavlja dva kroga delavnic, in sicer naj bi šlo po eni strani za severovzhodno madžarsko-transilvansko-moldavske delavnice, za katere naj bi bila značilna izdelava masivnejšega jezičastega ročaja, medtem ko je pri zahodno švicarsko-južno nemški različici ročaj tanjši, kljub temu pa naj bi jih delala oba kroga delavnic po enakem vzoru.¹⁵ Kam bi torej sodil meč iz Pekla, je brez neposrednih primerjav težko reči, zaenkrat so geografske in kulturne opredelitve možne le na podlagi celotnega gradiva zakopne najdbe.¹⁶

Drugo opaznejšo skupino predmetov predstavljajo jezičastoročajni srpi. Čeprav so se z njihovo tipološko in časovno razvrstitvijo ukvarjali že mnogi raziskovalci, je še zmeraj najbolj zanesljiva osnovna razdelitev, ki jo je predlagal H. Schmidt.¹⁷ Jezičastoročajne srpe je razdelil glede na obliko prehoda ročaja v rezilo v dve skupini: na srpe, za katere je značilen dokaj oster prehod ročaja v rezilo (tip Peschiera oziroma oblika 1 a), in na tiste, kjer je prehod ročaja v rezilo mehko zaobljen (koliščarski tip oziroma oblika 1 b). To delitev je prevzel tudi W. A. v. Brunn, katerega tip 1 in 3 ustrezata Schmidtovima.¹⁸ Obe delitvi imata tudi kronološko vrednost, saj se tip 1 v glavnem pojavlja v stopnjah Bd D in Ha A1, tip 3 pa v stopnjah Ha A2 in Ha B1. Med ta dva glavna tipa je postavil W. A. v. Brunn še vmesni tip 2, pri katerem je prehod zunanjšega ročajnega rebra v hrbtno rebro rezila že brez preloma, notranje ročajno rebro pa se večinoma še naravnost zaključuje v hrbtnem rebro. Opredelil je tudi dve različici tega tipa glede na ukrivljenost ročajnih reber in jima prav tako prisodil kronološko vrednost — različica 1 naj bi bila mlajša od tipa 1, različica 2 pa naj bi se pojavila šele v stopnjah Ha A2 in Ha B1. W. Angeli je pri obravnavi zakopne najdbe iz okolice Blatnega jezera razdelil tamkaj najdene srpe na 5 skupin, poudarek pri razdelitvi pa je dal oblikovanosti ročajnih reber, manj pa njihovemu prehodu v rezilo.¹⁹ Prav tako sta pri obravnavi zakopnih najdb iz Doline (P. Schauer)²⁰ in Punitovcev (K. Vinski-Gasparini)²¹ oba avtorja sestavila tipološko delitev tamkaj najdenih srpov.

Glede na splošne oblikovne značilnosti jezičastoročajnih srpov in oblikovanost ročajnih reber je M. Petrescu-Dîmbovița razdelil srpe iz romunskih zakopnih najdb na 13 tipov, 10 različic in 8 posebnih različic. Različice se v glavnem ujemajo z ustrežajočimi tipi oziroma se od njih razlikujejo v nekaj manj bistvenih podrobnostih, posebne različice pa so opredeljene le zaradi posebnosti ročajnega okrasa. M. Petrescu-Dîmbovița je obravnaval tudi njihovo pogostnost v posameznih časovnih stopnjah ter tako poskušal ugotoviti tudi kronološko vrednost opredeljenih tipov.²²

Če poskušamo dosedanje tipološke in časovne opredelitve uporabiti tudi pri srpih iz Pekla, lahko ugotovimo, da predstavljajo precej enotno skupino. Od 11 srpov, ki so popolnoma oziroma dovolj ohranjeni, jih po Brunnovi razdelitvi 6 pripada tipu 1 (T. 2: 1—3; T. 3: 2, 3, 5). Zanj je značilno, da prehaja zunanje ročajno rebro v hrbtno rebro rezila preko ostrega preloma. Notranje ročajno rebro se običajno naravnost priključuje hrbtnemu rebro, redkeje ga spremlja, pri čemer prelamljajoče se prehaja v rezilo kot ojačevalno rebro. Preostalih 5 srpov pripada tipu 2 (T. 2: 4; T. 3: 1, 4; T. 4: 1, 2), pri katerem zunanje ročajno rebro zaobljeno prehaja v hrbtno rebro rezila, notranje pa

se večinoma naravnost priključuje hrbtnemu rebro. Prav tako kot pri tipu 1 lahko tudi tu iz notranjega ročajnega rebra izhajajo v rezilo ojačevalna rebra.

Kronološko je pomembnejši tip 1, ki se začenja pojavljati v Bd D in v glavnem izgine na koncu Ha A1 s t. i. »starejšo tipološko združbo«. Tip 2 se prav tako pojavlja že v Bd D, vendar pa po Brunnovih ugotovitvah nima točno opredeljene končne časovne meje, zato pri kronoloških vprašanjih ne more priti do prave veljave.²³

Če se pri opredeljevanju pekelskih srpov opremo še na posamezne tipe, kot jih je opredelil M. Petrescu - Dîmbovița, lahko še enkrat poudarimo njihovo enotnost. M. Petrescu - Dîmbovița je pri zasnovi svojih tipov najprej izhajal iz splošne oblike srpa, prav tako pa je imel za pomembno tudi oblikovanje ročajnih reber in njihovo prehajanje v rezilo. Od 11 srpov jih po njegovi razdelitvi kar 8 sodi k tipu Uioara 1 (T. 2: 1—4; T. 3: 1, 3—5).²⁴ Zanj je značilna bolj ali manj jasna ločitev rezila od ročaja. Na prehodu med obema obstaja na zunanji strani (pogosto obdelana) grba. Ročaj ima tri vzdolžna rebra, od katerih zunanje prelamljajoče se ali ukrivljeno prehaja v hrbtno rebro rezila. Ta rebra so lahko gladka, narezana ali jamičasta in sicer vsa tri ali pa le obe zunanji. Zaključek je lahko raven, vbočen ali trikotno izrezan.²⁵ Včasih je notranje (levo) rebro ukrivljeno navzven ali navznoter, lahko sta tako ukrivljeni obe ročajni rebri. Včasih lahko obstaja tudi poševno ali ukrivljeno prečno rebro, ki povezuje vsa tri rebra. Včasih tvori srednje rebro na spodnjem delu trikotnik, kot je to vidno tudi na enem izmed naših srpov (T. 3: 4).

Za ta tip je značilno, da se v Romuniji pojavlja že v Bd D, razmahne se v stopnji Ha A1, le posamezno se najde še v Ha B1, medtem ko ga za stopnjo Ha A2 ni bilo mogoče določiti.²⁶

Dva srpa pripadata tipu Uioara 8 (T. 4: 1, 2).²⁷ Tu gre za srpe z dvema ročajnima rebroma, pri katerih je notranje lahko ravno ali zgoraj uvito proti hrbtnemu rebro. Rebri sta lahko gladki, narezani ali jamičasti. Ročaj je redko prelučnjan, lahko ima prečna rebra, na rezilu je lahko oblikovano ojačevalno rebro. Spodnji del ročaja se lahko končuje ravno, vbočeno, ali pa je trikotno izrezan.

Ta tip se pojavlja v Romuniji posamezno v stopnjah Bd D, Ha A2 in Ha B2, pogostejši je v Ha B1, najpogosteje pa ga srečamo v Ha A1.²⁸

Srp (T. 3: 2) pripada tipu Uioara 2.²⁹ Pri njem je opazen od rezila jasno oddeljen ročaj s tremi vzdolžnimi rebri, od katerih notranje preko bolj ali manj ostrega preloma teče v rezilo kot ojačevalno rebro. Konica se včasih viha navzgor. Spodnji del ročaja je raven ali trikotno izrezan. Na spodnjem ali zgornjem koncu ročaja se lahko srednje rebro izteče v trikotnik, na zgornjem koncu pa so lahko tudi prečna rebra. Na rebrih so lahko jamice, vrezi ali celo t. i. »okras žitnega klasa«.

Srpi tipa Uioara 2 so do sedaj v Romuniji znani le iz obdobja Ha A1, medtem ko se srpi različice Uioara 2a, za katere je značilno, da notranje rebro zaobljeno, tj. brez preloma prehaja v rezilo, posamično pojavijo že v Bd D.³⁰

Poleg očitne oblikovne enotnosti pekelskih srpov je treba opozoriti še na »okras« reber — neokrašenih je 5 srpov (T. 2: 4; T. 3: 1; T. 4: 1, 3; T. 5: 11), kar 5 srpov ima jamice (T. 2: 1, 2; T. 3: 3—5), 3 imajo vreze (T. 2: 3; T. 3: 2; T. 4: 2), na odlomku rezila (T. 4: 4) pa se pojavlja celo okras žitnega klasa,

ki je dokaj redek. Te jamice oziroma vrezi naj bi služili za boljše pritrjevanje ročaja iz organske snovi na jezičast nastavek, pa tudi za boljše razlivanje tekočega bronu v kalupu.³¹ Ob uporabnem so gotovo imeli tudi okrasni značaj, kar dokazujejo narezani oziroma jamičasti hrbti rezil, kjer se lahko okras vleče celo do konice rezila. Še posebej velja to za okras žitnega klasa, ki ga poznamo tudi iz Pekla (T. 4: 4).

O pomenu raznolikosti pri ročajnih rebrih je bilo prav tako že veliko povedanega. Danes prevladuje mnenje, da imajo narebritve na ročaju, povezane z jamicami in vrezi, tehnični pomen, se pravi, da so služile za boljše pritrjevanje ročaja iz organske snovi na jezičast nastavek. Nasprotno pa sta W. A. v. Brunn in P. Schauer drugačnega mnenja. W. A. v. Brunn vidi v narebritvah kontrolne in šteвне znake,³² medtem ko P. Schauer meni, da gre pri teh narebritvah za oznake lastnikov. Ta domneva izhaja iz Brunnovega mnenja, da livar in odjemalec nista bivala preveč narazen in je livar s svojimi izdelki oskrboval določeni, njemu znani krog odjemalcev. To naj bi pojasnjevalo, zakaj je pogosto »fantazijsko« bogata narebritev jezičastega nastavka po izročitvi odjemalcu izginila pod ročajem iz organske snovi. Za lastnika je bila pri uporabi nevažna. Če pa se je srp, zaznamovan s takó jasno vlivno oznako, izgubil, ga je lastnik lahko brez težav našel tudi med večjim številom tujih srpov.³³

Schauerjevo misel, da gre za oznake lastnikov, bi lahko do neke mere potrjevala tudi pekelska najdba, seveda če domnevamo, da gre za zakop lastnine »uporabnika« in ne nabranih neuporabnih predmetov za ponovno vlivanje. Pekelski izdelki imajo vsi, razen enega, ki je prav tako poškodovan, dobro vidne sledove uporabe in le trije (T. 2: 1, 2; T. 4: 1) so še lahko služili svojemu namenu. Med oblikami ročajnih reber prevladujejo tiste najpreprostejše, se pravi s tremi oziroma dvema rebroma na ročaju, od katerih se notranje ravno zaključuje v hrbtnem rebbru rezila. Če sledimo Schauerjevi misli, bi lahko takšni srpi predstavljali splošne izdelke določenega livarja, medtem ko so bile posebne okrasitve namenjene znanim odjemalcem.

Prav tako še ni povsem jasen način izdelave srpov. V novejšem času se uveljavlja mnenje, da so bili izdelani s pomočjo voščenega modela in v neobstojnem glinastem kalupu. To domnevo naj bi podkrepila zakopna najdba iz okolice Blatnega jezera, kjer W. Angeli med okoli 500 srpi ni mogel najti dveh, pri katerih bi lahko po podobnosti sklepal, da sta bila izdelana v istem kalupu.³⁴ Prav tako tudi pri pekelski najdbi ni mogoče najti srpov, ki bi bila iz istega kalupa.

Srpi naj bi bili vlti v pokončnih kalupih, kar dokazujejo ostanki vlivnih jezičkov na hrbtu srpa. Le-ti so bolj ali manj vidni tudi pri pekelskih primerkih. Kot je ugotovil H. Neugebauer, so bila rezila srpov dodatno izkovanana, prav tako pa se sledovi obdelave poznajo tudi na hrbtni grbi na prehodu ročaja v rezilo. Jamice na rebrih, ki jih najdemo tudi na naših srpih, so bile vlite skupaj z njimi, medtem ko so jih narezali šele kasneje.³⁵

Povezanost s karpatsko-podonavskim prostorom nakazuje poškodovana sedlasta tulasta sekira, pri kateri je ušesce odlomljeno (T. 1: 4). Glede na oblikovanost rezilnega dela je zelo blizu t. i. »facetiranim sekiram sedmograškega tipa,« ki se začenjajo pojavljati v Bd D in so navadno neokrašene, lahko pa imajo tudi eno ali redkeje več reber. Kot je ugotovil W. A. von Brunn, je njihova

razdelitev na stopnji Bd D in Ha A1 enakomerna, medtem ko jih v Ha A 2 ni več najti.³⁶ Navpična rebra se seveda pojavljajo tudi na tulastih sekirah z ravno oblikovanim zgornjim robom; takšne opredeljuje K. Vinski - Gasparini kot sekire »daljšega trajanja in značilne za že razvitejšo stopnjo Ha A«.³⁷ Takšen okras najdemo seveda tudi na sekirah mlajše kulture žarnih grobišč.³⁸

Vzhodnoalpske kulturne težnje kaže plavutasta sekira z višje stoječimi plavutmi, ki je sicer poškodovana, a vseeno jasno kaže svoje značilne oblike (T. 1: 3). Opazna je njena izredna vitkost, sekira sama pa ne izstopa iz časovnega okvira pekelske najdbe, saj so sekire z višje stoječimi plavutmi splošen pojav v Ha A 1.³⁹

Med opaznejše predmete sodita še dve oblikovno in okrasno sorodni zapestnici (T. 5: 1, 2). Obe sodita v tip zapestnic iz okrogle žice s presegajočimi stanjšanimi konci ter skromnim okraskom vrezanih črtic. Časovno sicer nista najbolje opredeljivi, vendar pa nekatere primerjave, zlasti s področja severne Hrvaške, kažejo na tamkajšnjo fazo II (konec Bd D in Ha A1), kot npr. neokrašena zapestnica z zašiljenimi presegajočimi konci iz Otoka-Privlake,⁴⁰ masivnejša z manj presegajočimi konci in s podobnim okrasom črtic iz Brodskega Varoša,⁴¹ iz istega najdišča pa še podobna, masivnejša zapestnica z nezaključenimi konci in s podobnim okrasom.⁴² Zapestnice, ki so našima tipološko blizu, so našli tudi na Madžarskem, npr. v grobovih z najdišča Sármellék, kjer sta dve s podobnim okrasom, neokrašene primerjave pa so v grobovih z najdišča Csabrendek. Obe grobišči sta iz prehodnega časa Bd D/Ha A1.⁴³ Podobne zapestnice poznamo tudi iz kasnejše stopnje v zakopnih najdbah iz Leskova in Banatskih Karlovcev — pri slednjih je okras črtic že bogatejši.⁴⁴

Odlomek pločevinastega traku (T. 5: 7), ki pripada ploščati zapestnici, je ob straneh okrašen s pasom poševno vrezanih črtic, na sredini pa se vlečeta dve vrsti vtolčenih pik, ki so na enem koncu nepravilno dodane. Ker je ohranjen le srednji del, je težko reči, ali je zapestnica pripadala tipu ploščatih zapestnic z nesklenjenimi konci, kakršno lahko najdemo npr. v zakopni najdbi iz Brodskega Varoša,⁴⁵ kjer je okras skromnejši, ali pa tipu zapestnic z zoženimi, spiralno uvitimi konci, ki jih je veliko zlasti v zakopni najdbi iz Uioare de Sus.⁴⁶ Za slednje je tudi značilno, da sta robova zapestnice okrašena s poševno vrezanimi črticami, po vmesnem polju pa se vlečejo pasovi vzdolžnih kratkih črtic ter tudi vtolčenih pik. Obe najdbi sodita v stopnjo Ha A1.⁴⁷

V sestavu najdbe iz Pekla se nahaja še nekaj časovno manj značilnih predmetov, kot sta na primer dve tulasti dleti (T. 5: 4, 5), kakršna se sicer najdejo v več zakopnih najdbah panonskega,⁴⁸ pa tudi vzhodnoalpskega prostora.⁴⁹ Odlomek noža (T. 5: 6) je tako skromen, da ne omogoča določnejših tipoloških primerjav. Ker ni ohranjenega rezila, bi lahko po obliki sicer poškodovanega ročajnega zaključka jezičastega ročaja pripadal več tipom, tako npr. tipu Baierdorf ali Malhostovice, pripadnost tipu Dašice pa je zaradi poglobitve jezičastega ročaja vprašljiva.⁵⁰ Vsekakor pa gre za tip noža, ki se je pojavil z začetkom kulture žarnih grobišč in je trajal skozi njeno starejšo stopnjo.⁵¹

Med ostale predmete, ki nimajo časovno tipičnih oblik, sodita npr. še poškodovana sulična ost (T. 1: 7) in dletasta paličica (T. 5: 3). Ponekod pa tudi uporabnost še ni razjasnjena, kot npr. pri kosu ploščice z rahlo poševnima

daljšima robovoma (T. 5: 9) in pločevinastem obročku, ki je sklenjen in ima na eni strani oblo prirezan rob (T. 5: 8).

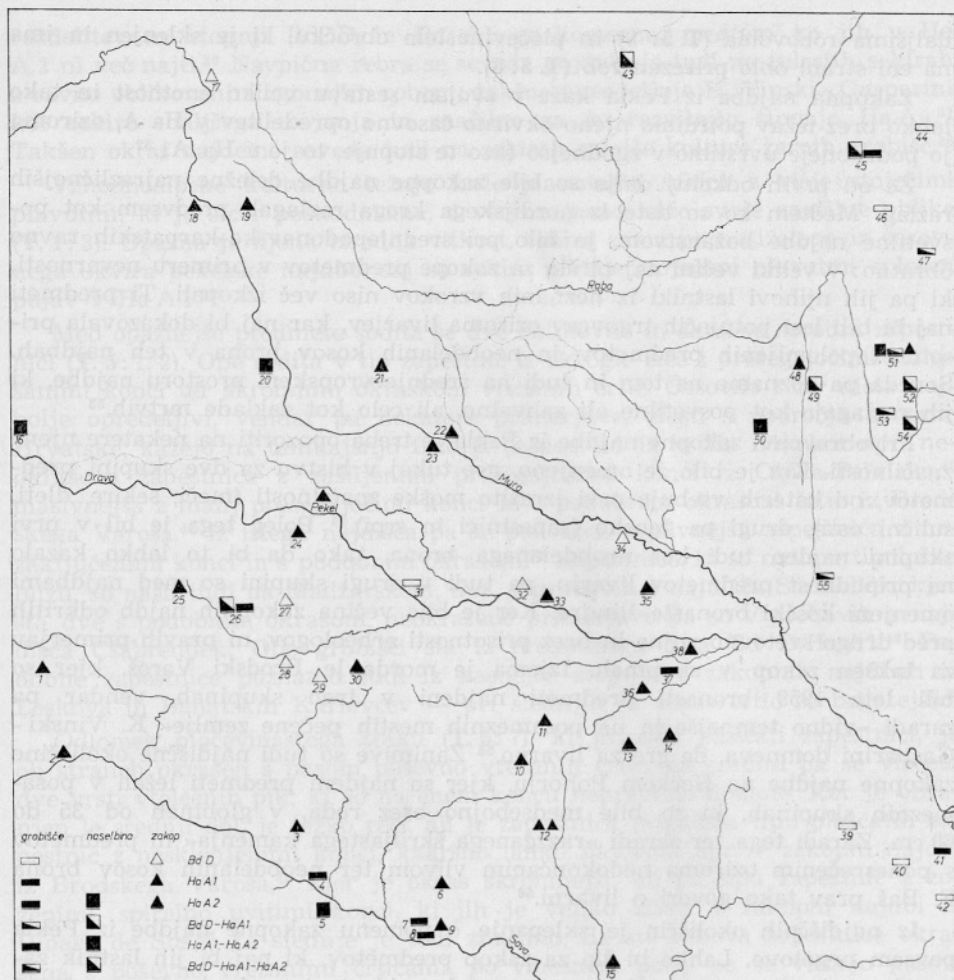
Zakopna najdba iz Pekla kaže v svojem sestavu veliko enotnost in tako lahko brez težav potrdimo njeno okvirno časovno opredelitev v Ha A, oziroma jo podrobneje uvrstimo v zgodnejšo fazo te stopnje, to je v Ha A1.⁵²

Že od prvih odkritij dalje so bile zakopne najdbe deležne najrazličnejših razlag. Medtem ko so tiste iz nordijskega kroga razlagali predvsem kot posvetilne najdbe božanstvom, je bilo pri srednjepodonavsko-karpatških ravno obratno: v veliki večini naj bi šlo za zakope predmetov v primeru nevarnosti, ki pa jih njihovi lastniki iz neznanih vzrokov niso več izkopali. Ti predmeti naj bi bili last potujočih trgovcev oziroma livarjev, kar naj bi dokazovala prisotnost polomljenih predmetov in neobdelanih kosov bronu v teh najdbah. Seveda pa poznamo na tem in tudi na srednjeevropskem prostoru najdbe, ki jih razlagajo kot posvetilne ali zahvalne, ali celo kot zaklade mrtvih.⁵³

Pri obravnavi zakopne najdbe iz Pekla je treba opozoriti na nekatere njene značilnosti. Kot je bilo že omenjeno, gre tukaj v bistvu za dve skupini predmetov, od katerih vsebuje prvi izrazito moške značilnosti (meči, sekire, dleti, sulični osti), drugi pa ženske (zapestnici in srpi).⁵⁴ Poleg tega je bil v prvi skupini najden tudi kos neobdelanega bronu, tako da bi to lahko kazalo na pripadnost predmetov livarju, pa tudi v drugi skupini so med najdbami omenjeni koščki bronaste žindre. Ker je bila večina zakopnih najdb odkritih pred drugo svetovno vojno in brez prisotnosti arheologov, ni pravih primerjav za takšen zakop v skupinah. Izjema je morda le Brodski Varoš, kjer so bili leta 1959 bronasti predmeti najdeni v treh skupinah, vendar pa zaradi »vidno temnejše in na posameznih mestih pečene zemlje« K. Vinski-Gasparini domneva, da gre za livarno.⁵⁵ Zanimive so tudi najdiščne okoliščine zakopne najdbe na Hočkem Pohorju, kjer so najdeni predmeti ležali v posameznih skupinah, ki so bile medsebojno brez reda, v globinah od 35 do 60 cm. Zaradi tega ter zaradi »razžganega škrljastega kamenja« in predmetov s ponesrečenim oziroma nedokončanim vlivom ter neobdelanih kosov bronu F. Baš prav tako govori o livarni.⁵⁶

Iz najdiščnih okoliščin je sklepanje o pomenu zakopne najdbe iz Pekla povsem negotovo. Lahko bi šlo za zakop predmetov, ki naj bi jih lastnik zakopal v primeru nevarnosti z namenom, da pride spet ponje, ko bo nevarnost minila, čeprav predmeti niso ležali na skritem kraju, kakor bi v tem primeru mogoče pričakovali, temveč prej nasprotno — zakopna najdba iz Pekla je bila najdena na prehodnem prostoru, ki povezuje zgornji del Dravskega polja z dolino Mure in tako je verjetno ležala v bližini takratne poti. Po drugi strani pa večina zakopnih najdb severovzhodne Slovenije, ki jih na splošno razlagajo kot zakope potujočih trgovcev oziroma livarjev,⁵⁷ leži ob morebitnih prazgodovinskih poteh: Hercegovščak (in v bližini Hummersdorf) ob Muri, Pušenci in Grabe ob Dravi, Cermožise pod Donačko goro, domnevno zakopna najdba iz Slovenske Bistrice na prehodu iz Dravskega polja proti notranjosti Slovenije ter Cerovec in »Bela« pri Poljčanah pod Bočem. Zaradi sestava obeh skupin predmetov iz Pekla bi lahko sklepali celo o posvetilni oziroma zahvalni najdbi božanstvom kakor tudi o posvetilni najdbi umrlemu, z gotovostjo pa se seveda ne moremo izreči za nobeno izmed možnih razlag, saj je bil lahko vzrok zakopavanja povsem drugačen.

Sl. 3: Karta najdišč starejšega obdobja kulture žarnih grabišč

Abb. 3: Karte der Fundorte aus dem älteren Zeitabschnitt der Urnenfelderkultur

Seveda se pojavlja pri obravnavi najdbe iz Pekla tudi dvom, ali ne gre tu za dvojne zakopne najdbe, ki morda nista bili zakopani istočasno. Njuna medsebojna bližina pa vendarle kaže, da sta bili zakopani verjetno iz istih razlogov. Za dvojne različnih najdb bi kazala tudi različnost sestava obeh skupin, ker pa je bil njun sestav ugotovljen šele naknadno in je lahko prišlo do posameznih manjših zamenjav, je bolje, če obravnavamo to zakopno najdbo pod enotnim imenom.

Najdba iz Pekla dopolnjuje tudi podatke za sliko poselitve severovzhodne Slovenije (sl. 3). Medtem ko se izrazita poselitev razmahne šele v mlajši kulturi

žarnih grobišč⁵⁸ so za starejše obdobje značilne zlasti zakopne najdbe.⁵⁹ Cerovec pod Bočem, »Bela« pri Poljčanah, Slovenska Bistrica, Pušenci (Bd D) ter Pekel, Hočko Pohorje, Hercegovščak (Ha A1), Grabe in Čermožiše (Ha A2) na tem območju, v neposredni bližini pa še Mixnitz, Peklenica (Bd D), Strassengel, Graz — Plabutsch, Trössing, Pölöske, Podrute, Donja Poljana, Struga (Ha A1), Hummersdorf, Belica in Apatovac (Ha A2).⁶⁰ Te najdbe nam ob izraziti naselbinski plasti Ha A na Brinjevi gori⁶¹ ter istodobnih najdbah na nekaterih drugih najdiščih v okolici⁶² kažejo na poselitev že v starejšem obdobju kulture žarnih grobišč. Ob tem pa najdbe najstarejše lončenine na Brinjevi gori,⁶³ v zadnjem času odkriti grobovi v Ptuj⁶⁴ ter druge posamezne najdbe iz najzgodnejšega obdobja kulture žarnih grobišč⁶⁵ potrjujejo ne tako šibko poselitev tega območja tudi že v Bd D.

Geografska lega Pekla kaže na najprirodnejše povezave zgornjega dela Dravskega polja z ozemljem ob Muri.⁶⁶ To najdišče se tako vključuje v širšo skupnost najdb, ki skupaj s soslednjimi najdišči predstavljajo pokrajinsko dokaj strnjeno celoto — ob našem Podravju in Pomurju še avstrijska južna Štajerska, del jugozahodne Madžarske ter zahodni predeli hrvaškega medrečja.

Opis predmetov

T. 1

1. Ročaj jezičastoročajnega meča z delom rezila. Ročaj je rahlo ovalno razširjen in ima robnike, ki se končujejo v navzven zavihanih rogljičih. Na ročaju je dvoje lukenj za zakovice, po dve pa sta še na vsaki strani odbojne plošče, ki oblo pada proti rezilu. Na zoženem delu pod odbojno ploščo je rezilo drobno nazobčano. Plosko rebro rezila se proti ročaju zožuje. D. 20 cm, d. ročaja 10 cm, š. rezila do 3 cm. Inv. št. A 2204.
2. Ročaj jezičastoročajnega meča. Je rahlo ovalno razširjen in ima robnike, ki se zaključujejo v navzven zavihanih rogljičih. Na njem so širi luknje za zakovice, po dve pa sta še na vsaki strani odbojne plošče, ki oblo pada proti rezilu. Plosko rebro rezila se proti ročaju zožuje. D. 10 cm, š. ročaja 2,6 cm. Inv. št. A 2205.
3. Plavutasta sekira z višje stoječimi plavutmi. Gornji zaključek ima poškodovan izrez. Odlomljeni rezilni del je vitek in ima oblo, slabo ohranjeno rezilo. D. 13,5 cm, š. do 3 cm. Inv. št. A 2207.
4. Tulasta sekira z razširjenim oblim rezilom in krajšim širokim tulom, ki ima gornji rob sedlasto oblikovan. Pod njim je več navpičnih reber. Rob z zanko je odlomljen. D. 9,5 cm, š. rezila 4,8 cm, š. tula 4,5 cm. Inv. št. A 2210.
5. Spodnji del sekire z razširjenim oblim rezilom in gladkim nadaljevanjem, ki se polagoma debeli in razširja. Verjetno pripada večji plavutasti sekiri. D. 8 cm, š. rezila 5 cm. Inv. št. A 2208.
6. Konica rezila meča s ploskim sredinskim rebrom, ki se proti konici počasi zožuje. D. 11,2 cm, š. do 3,4 cm. Inv. št. A 2206.
7. Spodnji del sulične osti s prelomljenim sploščenim kratkim tulom, ki ima pod pričetki suličnih listov luknjici. Tul prehaja v ploščato rebro. D. 9,6 cm, š. tula 3 cm, š. rezila 4 cm. Inv. št. A 2213.
8. Spodnji del tulaste sekire z razširjenim oblim rezilom in gladkim nadaljevanjem. D. 7,3 cm, š. rezila 6 cm. Inv. št. A 2209.

T. 2

1. Jezičastoročajni srp z odebeljenim hrptom in zaobljeno grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje reber z jamicami in raven zaključek. Pr. 19 cm, d. ročaja 6 cm, š. rezila do 3 cm. Inv. št. A 2224.

2. Jezičastoročajni srp z odebeljenim hrbtom in trnasto grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje reber z jamicami in raven zaključek. Pr. 17,5 cm, d. ročaja 7 cm, š. rezila do 3 cm. Inv. št. A 2226.
3. Jezičastoročajni srp z odebljenim hrbtom in trnasto grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje reber z vrezi in raven zaključek. Pr. 13,5 cm, d. ročaja 6 cm, š. rezila 3 cm. Inv. št. A 2228.
4. Ročaj in del rezila jezičastoročajnega srpa z odebeljenim hrbtom in trnasto grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje gladkih reber in raven zaključek. D. rezila 4 cm, d. ročaja 5,5 cm, š. rezila 2,5 cm. Inv. št. A 2233.

T. 3

1. Jezičastoročajni srp z odebeljenim hrbtom in oglato grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje gladkih reber, od katerih se dve ravno zaključujeta v hrbtnem rebro rezila. Na rezilu sta še dve rebri, ki izhajata iz ročajnih in hitro izgineta. Zaključek ročaja je raven. Pr. 15,5 cm, d. ročaja 6 cm, š. rezila 3 cm. Inv. št. A 2227.
2. Jezičastoročajni srp z odebeljenim hrbtom in trnasto grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje poševno narezanih reber in poškodovan zaključek. Ročajna rebra so na stičišču s hrbtnim rebrom rezila poškodovana, iz njih pa izhajata še dve rebri, ki sredi rezila izgineta. Pr. 14 cm, d. ročaja 7 cm, š. rezila 3,5 cm. Inv. št. A 2229.
3. Ročaj in del rezila jezičastoročajnega srpa z odebeljenim hrbtom in oblo grbo na prehodu. Ročaj ima troje reber z jamicami, na stičišču s hrbtnim rebrom oziroma na prehodu v rezilo sta notranji rebri poškodovani. Zaključek ročaja je raven. D. rezila 5 cm, d. ročaja 6 cm, š. rezila 3 cm. Inv. št. A 2234.
4. Del jezičastoročajnega srpa s trnasto grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje reber, od katerih imata obe stranski jamicice, srednje pa je gladko in se na ravnem zaključku ročaja trikotno razcepi. Notranje ročajno rebro komaj opazno zavija v rezilo. Pr. 12 cm, d. ročaja 5,5 cm, š. rezila 3,5 cm. Inv. št. A 2231.
5. Del jezičastoročajnega srpa z oglato grbo na prelamljajočem se prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima troje jamičastih reber, od katerih notranje komaj opazno zavija proti rezilu, in raven poškodovan zaključek. Pr. 8,5 cm, d. ročaja 6,5 cm, š. rezila 3,5 cm. Inv. št. A 2232.

T. 4

1. Jezičastoročajni srp z odebeljenim hrbtom in trnasto grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima dvojce gladkih reber in raven zaključek. Pr. 18 cm, d. ročaja 6 cm, š. rezila do 3,5 cm. Inv. št. A 2225.
2. Jezičastoročajni srp z odebeljenim hrbtom in oblo grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ročaj ima dvojce poševno narezanih reber in raven zaključek. Pr. 14 cm, d. ročaja 5,5 cm, š. rezila 3,4 cm. Inv. št. A 2230.
3. Ročaj jezičastoročajnega srpa z zaobljeno grbo na prehodu ročaja v rezilo. Ima dvojce gladkih obrobnih reber, ki imata na ravnem zaključku stik preko strehasto oblikovanega vmesnega rebra. D. ročaja 7 cm, š. 2,8 cm. Inv. št. A 2238.
4. Konica srpa z odebeljenim, dvakrat poševno narezanim hrbtom in skoraj do konca segajočim rezilnim rebrom. D. 9 cm, š. do 3 cm. Inv. št. A 2235.
5. Konica srpa z odebeljenim hrbtom. D. 9,5 cm, š. do 2,5 cm. Inv. št. A 2236.
6. Del rezila srpa z odebeljenim hrbtom. D. 7 cm, š. do 2 cm. Inv. št. A 2237.

T. 5

1. Zapestnica iz okrogle žice z nesklenjenima, stanjšanima in presegajočima koncema. Na zunanjem obodu je na treh mestih okrašena s po dvema poševno vrezanimi črtama, ki sta obdani s pasom črtic na vsaki strani. Pr. 8,8 cm, deb. 0,6 cm. Inv. št. A 2220.

2. Zapestnica iz okrogle žice z nesklenjenima, stanjšanima in preselegajočima koncema. Na zunanjem obodu je na dveh mestih okrašena s tremi poševno vrezanimi črtami. Pr. 8,5 cm, deb. 0,6 cm. Inv. št. A 2219.

3. Oglata bronasta paličica z dletastim rezilom na eni strani, drugi konec pa je odlomljen. En rob je nazobčan. D. 15,5 cm, pr. 0,4 cm. Inv. št. A 2215.

4. Tulasto dleto z dolgim, ozkim rezilnim delom. Tul je prečno preluknjan, ima širok rob in izstopajoče vlivne šive. D. 16 cm, š. tula 3 cm, š. rezila 0,5 cm. Inv. št. A 2211.

5. Tulasto dleto z ozkim rezilnim delom, ki je odlomljen in ima ploski zaključek zaobljen. Tul je prečno preluknjan in ima širok rob. D. 11 cm, š. tula 2,5 cm, š. rezila 0,6 cm. Inv. št. A 2212.

6. Ročaj jezičastoročajnega noža s stranskima robovoma in dvema luknjama za zakovice. Končni del ima poškodovan polkrožni izrez. D. 7 cm, š. 1,6 cm. Inv. št. A 2214.

7. Kos trakaste zapestnice iz tanke pločevine, rahlo upognjen. Ob robovih je okrašen s pasom poševno vrezanih črtic, v sredini pa ima dve vrsti iztolčenih pikic, ki se na enem koncu nepravilno razhajajo. D. 3 cm, š. 2,4 cm, deb. 0,5 mm. Inv. št. A 2217.

8. Obroček iz bronaste pločevine, sklenjen, z na notranjo stran oblo prirezanim robom. Pr. 4,2 cm, deb. 0,1 cm. Inv. št. A 2221.

9. Kos ploščice z rahlo poševnima daljšima robovoma. Na enem koncu je odlomljena. D. 3,2 cm, š. 2,2 cm, deb. 0,4 cm. Inv. št. A 2222.

10. Kos tula sulične osti, nekoliko sploščen. D. 5,2 cm, š. 2,5 cm. Inv. št. A 2216.

11. Kos ročaja jezičastoročajnega srpa s tremi glatkimi rebri in ravnim zaključkom. D. 2 cm, š. 2,7 cm. Inv. št. A 2218 a.

12. Kos okrogle paličice z odlomljenima koncema. D. 5,3 cm, pr. do 0,7 cm. Inv. št. A 2218 b.

Med najdbami je še nalomljen kos nepredelanega bronu. Velikost 7,5 × 10 cm, deb. do 2 cm. Inv. št. A 2223.

Seznam najdišč

Posavje:

1. Čreta pri Kokarjah
2. Zagorje ob Savi
3. Silovec (v Sromljah)
4. Dobova
5. Bregana
6. Zagreb — Medvedgrad
7. Zagreb — Horvati
8. Zagreb — Vrapče
9. Zagreb
10. Budinščina
11. Podrute
12. Topličica I, II
13. Kalnik
14. Apatovac
15. Kloštar — Ivanič

Podravje in Pomurje:

16. St. Paul
17. Mixnitz
18. Strassengel

19. Graz — Plabutsch
20. Tillmitsch
21. Trössing
22. Hummersdorf
23. Hercegovščak
24. Hočko Pohorje
25. Hudinja
26. Brinjeva gora
27. Slovenska Bistrica
28. »Bela« pri Poljčanah
29. Cerovec pod Bočem
30. Ceremoziše
31. Ptuj
32. Pušenci
33. Grabe
34. Peklenica
35. Belica
36. Donja Poljana
37. Martijanec
38. Struga
39. Virje
40. Sirova Katalena
41. Novigrad Podravski
42. Sedlarica

Območje jugozahodne
Madžarske:

43. Velem
44. Csögle
45. Sághegy
46. Jánosháza
47. Csabrendek

¹ Prispevek je nastal v okviru seminarskega dela na Filozofski fakulteti v Ljubljani v letu 1981/82. Zahvaljujem se Pokrajinskemu muzeju v Mariboru, da mi je omogočil objavo gradiva, prav tako pa se zahvaljujem tudi kustosu tega muzeja S. Pahiću za vzpodbudo in navsete pri delu.

² S. Pahić, *Varstvo spomenikov* 7, 1958/59, 319; *Ptujski zbornik* 2, 1962, 193; *Časopis za zgodovino in narodopisje* n. v. 4, 1968, 41, T. 6: 1, 2, 8 (dleto tu pomotoma kot Hočko Pohorje); v: *Svet med Muro in Dravo*, 1968, 181 ter 182, 183 s slikama. *Arheološka najdišča Slovenije*, 1975, 305 (pomotoma pripisan stopnji Ha B).

³ K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, 1973, 127. Tudi 22, z relativno in absolutno kronološko primerjavo stopenj severne Hrvatske in srednje Evrope.

⁴ S. Gabrovec, v: *Praistorija jugoslovenskih zemalja* 4, 1983, 75.

⁵ J. Dular, *Varia Archaeologica* 1, 1974, 11 ss. P. Schauer, *Die Schwerter in Süddeutschland, Österreich und der Schweiz*, *Prähistorische Bronzefunde* 4/2, 1971.

⁶ J. Dular (op. 5), 16, T. 1: 7. O opredelitvi mečev tipa Traun: P. Schauer (op. 5), 119.

⁷ P. Schauer (op. 5), 70 op. 2. O tem še J. D. Cowen, 36, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*, 1955, 64.

⁸ J. Dular (op. 5), 16 op. 44. O opredelitvi mečev »slavonskega tipa«: J. D. Cowen, *Atti del 6º Congresso internazionale delle scienze preistoriche e proto-storiche Roma* 2, 1965, 446 ss.

⁹ P. Schauer (op. 5), Taf. 118 A.

¹⁰ J. Dular (op. 5), 16 op. 41 navaja kot primer zakopno najdbo iz Kéra na Madžarskem. To najdbo je W. A. v. Brunn (*Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit*, *Römisch-Germanische Forschungen* 29, 1968, 291) opredelil v svojo stopnjo Kisapáti-Lengyeltóti, ki ustreza srednjeevropski stopnji Ha A1.

¹¹ H. Müller-Karpe, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, *Römisch-Germani-*

48. Pölöske

49. Zalaszentmihály

50. Tófej

51. Cseszegtomaj — Dobogó

52. Keszthely — Apátdomb

53. Sármellék

54. Keszthely — Fenékpuszta

55. Nagykanizsa Alsóerdő

sche Forschungen 22, 1959, T. 126: B, T. 127: B. P. Schauer (op. 5) T. 138: C 1—17.

¹² E. F. Mayer, *Die Äxte und Beile in Österreich*, *Prähistorische Bronzefunde* 9/4, 157.

¹³ J. Dular (op. 5), 17, T. 2: 13. Opredelitev mečev tipa Reutlingen: P. Schauer (op. 5), 132 ss.

¹⁴ P. Schauer (op. 5), 134.

¹⁵ P. Schauer (op. 5), 136 op. 2. K temu še 136, kjer pravi, da bi »kljub majhnemu številu Reutlingen mečev iz Italije in Slovenije lahko domnevali tamkajšnje delavnice«.

¹⁶ Natančne mere pekelskega odlomka: dolžina ročaja 6 cm, širina odbojnice 4,5 cm, širina ročaja 2,4 cm, debelina robnikov na ročaju 0,6 cm, debelina robnikov na odbojnici 0,4 cm.

¹⁷ H. Schmidt, *Zeitschrift für Ethnologie* 36, 1904, 416 ss.

¹⁸ W. A. v. Brunn (op. 10), 38, 53 Abb. 5.

¹⁹ W. Angeli-H. Neuninger, *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 93/94, 1964, 77 ss.

²⁰ P. Schauer, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 21, 1974, 93 ss.

²¹ K. Vinski-Gasparini, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 12/13, 1979/80, 87 ss.

²² M. Petrescu-Dîmbovița, *Die Sicheln in Rumänien*, *Prähistorische Bronzefunde* 18/1, 1978. Srpe na splošno je razdelil v 5 skupin: srpi t.i. »arhaične oblike«, gumbasti srpi, jezičastoročajni srpi, kavljasti srpi in srpi z vlivnim jezičkom. K tej in podrobnejši razdelitvi še T. 1—15. Podal je tudi povzetek tipoloških in kronoloških ugotovitev dosedanjih raziskovalcev.

²³ W. A. v. Brunn (op. 10), 38.

²⁴ M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 26.

²⁵ Za pekelske srpe je značilen v glavnem raven zaključek ročaja, kar bi lahko predstavljalo tudi osnovo za podrobnejšo tipološko raziskavo, katere rezultat bi lahko pokazal določnejšo področno pripadnost zakopne najdbe.

²⁶ M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 53, 55 s časovno razpredelnico. Pri poimenovanju posameznih stopenj je tu uporabljeno srednjeevropsko poimenovanje, ki se sicer časovno ne loči od romunskega — prim. 93 Abb. 3.

²⁷ M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 39.

²⁸ M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 54, 55 s časovno razpredelnico.

²⁹ M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 30.

³⁰ M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 53, 55 s časovno razpredelnico.

³¹ H. Schmidt (op. 17), 419; S. Foltiny, *Zur Chronologie der Bronzezeit im Karpatenbecken*, 1955, 96; W. Angeli-H. Neuninger (op. 19), 85; M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 52.

³² W. A. v. Brunn, *Prähistorische Zeitschrift* 36, 1953, 47; isti (op. 10), 150. Števene znake naj bi predstavljale predvsem narebritve na gumbastih srpih.

³³ P. Schauer (op. 20), 115.

³⁴ W. Angeli-H. Neuninger (op. 19), 85, 88.

³⁵ W. Angeli-H. Neuninger (op. 19), 87.

³⁶ W. A. v. Brunn (op. 10), 36.

³⁷ K. Vinski-Gasparini (op. 3), 93.

³⁸ Vse pri M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22): Moigard T. 235: 12; Simbăta Nova I T. 252: B 13, 14 (obe zakopni najdbi Ha B1); Borșa T. 254: C2; »Hunedoara II« T. 260: B 4 (obe Ha B2); Ruși T. 267: B2 (Ha B3).

³⁹ E. F. Mayer (op. 12), T. 134 (časovna in tipološka razpredelnica sekir).

⁴⁰ K. Vinski-Gasparini (op. 3), T. 28: 43.

⁴¹ K. Vinski-Gasparini (op. 3), T. 55: 25.

⁴² K. Vinski-Gasparini (op. 3), T. 55: 19.

⁴³ Vse pri E. Patek, *Die Urnenfelder-kultur in Transdanubien*, 1968: Sârmelék T. 49: 1, 2, ter 37 časovna opredelitev grobišča; Csabrendek T. 57 ter 28 ss, časovna opredelitev grobišča.

⁴⁴ Leskovo: J. Todorović, v: *Praistorijske ostave u Srbiji i Vojvodini 1, Arheološka grada Srbije 1*, 1975, T. 71: 2, 4, 7, ter 79 s časovno opredelitvijo v »Ha A, eventualno še Ha B«. Banatski Karlovci: R. Rašajski, v: *Praistorijske ostave u Srbiji i Vojvodini 1, Arheološka grada Srbije 1*, 1975, T. 76: 1, 23 ter 90 s časovno opredelitvijo v Ha A2. W. A. v. Brunn (op. 10), 289, je to zakopno najdbo uvrstil v svojo stopnjo Uriul-Domanesti (Bd D).

⁴⁵ K. Vinski-Gasparini (op. 3), T. 59: 45.

⁴⁶ M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), T. 205: 1246—1251, 1254—1261, 1270.

⁴⁷ Brodski Varoš: K. Vinski-Gasparini (op. 3), 178. Uioara de Sus: M. Petrescu-Dîmbovița (op. 22), 132.

⁴⁸ Tako npr. v severni Hrvatski — vse pri K. Vinski-Gasparini (op. 3): Gornja Vrba T. 50: 18; Brodski Varoš T. 60: 29, 31; Budinščina T. 78: 24; Bingula-Divoš T. 84: 9, 10, 14; kot tudi na Madžarskem: okolica Bonyháda (J. Hampel, *A Bronz-kor emlékei Magyarhonban 2*, 1892, T. 151: 12) in Kér (J. Hampel, *A Bronz-kor emlékei Magyarhonban 1*, 1886, T. 118: 23).

⁴⁹ Tako npr. Haidach: H. Müller-Karpe (op. 11), T. 12: A2, 3. Čeremožiše: A. Smodič, *Arheološki vestnik* 6/1, 1955, T. 1: 16. O bronastih dletih od zgodnje bronaste dobe do pozne kulture žarnih grobišč še E. F. Mayer (op. 12), 220 ss.

⁵⁰ Vse pri J. Řihovský, *Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet*, Prähistorische Bronzefunde 7/1, 1972: tip Baierdorf 24, tip Malhostovice 29, tip Dašice 34. Za tip Dašice je na jezičastem ročaju značilna elipsasta poglobitev s tremi luknjami za zakovice, česar pa pri odlomku iz Pekla ni opaziti.

⁵¹ J. Řihovský (op. 50), T. 46 (časovna in tipološka razpredelnica).

⁵² Za časovno opredelitev glej op. 3 in 4 tega članka. Ob tem še S. Pahič, *Časopis za zgodovino in narodopisje* n. v. 4, 1968, 26, vendar pa je bila po kratkatem poznavanju večina zakopnih najdb opredeljena v Ha A2, kot sta jih uvrstila Z. Vinski in K. Vinski-Gasparini, *Opuscula Archaeologica* 1, 1956, 57 ss. To mnenje je bilo z utemeljitvijo spremenjeno šele v zadnjem času — K. Vinski-Gasparini (op. 3), 77.

⁵³ Povzetek razlag zakopnih najdb pri W. A. v. Brunnu (op. 10), 230 ss in P. Schauerju (op. 20), 121 ss.

⁵⁴ Srpe ima po eni strani W. A. v. Brunn (op. 10), 238, za izrazito ženski predmet, medtem ko na drugi strani H. Müller-Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte* 4/1, 1980, 431, opozarja na dejstvo, da so kot grobni dodatki srpi precej redki, vendar pa naj bi bili dosedaj znani le iz moških grobov.

⁵⁵ K. Vinski-Gasparini (op. 3), 178.

⁵⁶ F. Baš, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 28, 1933, 37.

⁵⁷ S. Gabrovec (op. 4), 76.

⁵⁸ O tem obširno pri S. Pahič (op. 52), 20 ss.

⁵⁹ O časovni opredelitvi zakopnih najdb: za Slovenijo S. Gabrovec (op. 4), 72 ss; za Avstrijo H. Müller-Karpe (op. 11), 108 ter v novejšem času delitev njegove časovne stopnje Grossmugl pri E. F. Mayer (op. 12), 157; za severno Hrvatsko

K. Vinski-Gasparini (op. 3), 189; za srednje Podonavje, Karpatsko kotlino in južno Srednjo Evropo W. A. v. Brunn (op. 15), 289 ss; za Romunijo M. Petrescu-Dimbovița (op. 22), 85 ss. Pri tem je treba opozoriti na nekatera razhajanja pri časovni razvrstitvi posameznih najdb, tako npr. zakopno najdbo iz Sfarasa v Romuniji W. A. v. Brunn (op. 10), 290, uvršča v Bd D, M. Petrescu-Dimbovița (op. 22), 126, pa v Ha A1; Banatski Karlovci sodijo po W. A. v. Brunn (op. 10), 289, v Bd D, medtem ko jih R. Rašajski (op. 44), 90, uvršča v Ha A2; Hočko Pohorje uvršča W. A. v. Brunn (op. 10), 303 v Ha A2, medtem ko ga K. Vinski-Gasparini (op. 3) 127 in S. Gabrovec (op. 4), 75, postavljata v Ha A1; H. Müller-Karpe (op. 11), 113, je Strassengel opredelil kot »zgodnejšega v okviru kulture žarnih grobišč«, E. F. Mayer (op. 12), 197 ga že uvršča v Ha A1. Ob teh razhajanjih pa je treba opozoriti še na nekatero nedoslednost pri razvrščanju zakopnih najdb v Brunnovem delu (op. 10). Tako uvršča najdbo iz Trössinga enkrat v Ha A1 (302), nato pa tudi med tiste, kjer delitev na faze ni tako jasna, se pravi Ha A1 ali Ha A2 (303). Takšna nedoslednost se pojavlja tudi pri zakopni najdbi iz Cerovca: postavlja jo tako v Ha A1 (s. 290) kot tudi v Bd D (s. 301).

⁶⁰ Cerovec pod Bočem: A. Smodič (op. 49), 88, sl. 3, T. 3: 17—20; tudi H. Müller-Karpe (op. 11), 108, T. 125 D.

»Bela« pri Poljčanah: S. Pahič, *Bistriški zbornik* 1, 1983, 47, 48 risba.

Slovenska Bistrica: S. Pahič, *Bistriški zbornik* 1, 1983, 47, 48 risba.

Pušenci: T. Knez, *Varstvo spomenikov* 8, 1960/61, 227, T. 8: 5—8.

Pekel: glej op. 2 tega članka.

Hočko Pohorje: izbor F. Baš (op. 56), 37 ss, sl. 27; H. Müller-Karpe (op. 11), 108, T. 131 (pod imenom Špure); S. Pahič (op. 52), 41, T. 6: 3—7, 9—11; S. Gabrovec (op. 4), 75, T. 5.

Hercegovščak: S. Pahič (op. 52), 26, 50 op. 91 s podanimi starejšimi omembami.

Grabe: A. Smodič (op. 49), 89 ss, T. 4: 4—12 (pod imenom Središče).

Čermožiše: A. Smodič (op. 49), 82 ss, T. 1—3; tudi H. Müller-Karpe (op. 11), 108, T. 133—134.

Mixnitz: H. Müller-Karpe (op. 11), 108, T. 124: D.

Peklenica: K. Vinski-Gasparini (op. 3), 52 ss, T. 20.

Strassengel: H. Müller-Karpe (op. 11), 113, T. 126: A; E. F. Mayer (op. 12), 197 z opredelitvijo v Ha A1.

Graz-Plabutsch: izbor P. Schauer (op. 5), T. 149: A 1—10.

Trössing: H. Müller-Karpe (op. 11), T. 126: B, T. 127: B; tudi P. Schauer (op. 5), T. 138: C 1—17; E. F. Mayer (op. 12), 157.

Pölsöke: J. Hampel, *A Bronzkor emlékei Magyarhonban* 2, 1892, T. 154, T. 155.

Podrute: K. Vinski-Gasparini (op. 3), 183, T. 81: B.

Donja Poljana: K. Vinski-Gasparini (op. 3), 179, T. 82: B.

Struga: K. Vinski-Gasparini (op. 3), 185, T. 74: D.

Hummersdorf: H. Müller-Karpe (op. 11), 108, T. 135: A; E. F. Mayer (op. 12), 157.

Belica: K. Vinski-Gasparini (op. 3), 137, brez objave gradiva.

Apatovac: K. Vinski-Gasparini (op. 3), 137.

⁶¹ S. Pahič, *Arheološki vestnik* 32, 1981, 115 ss.

⁶² Kot so Vabnja vas, St. Paul, tudi Tillmitsch — obširneje in s podano literaturo pri S. Pahič (op. 61), 50 op. 92; ter Velem: K. v. Miske, *Die prähistorische Ansiedlung Velem St. Vid, 1908*; S. Foltiny, *Velemszentvid, ein urzeitliches Kulturzentrum in Mitteleuropa, 1958*.

⁶³ S. Pahič (op. 61), 115 ss.

⁶⁴ B. Jevremov, *Arheološki pregled* 20, 1978, 65, T. 29; S. Gabrovec (op. 4), 70, sl. 6: 4—5.

⁶⁵ Navedene pri S. Pahič, v: *Svet med Muro in Dravo, 1968*: Gorišnica — 180 z risbo (sulična ost), Cerkvenjak — 180 z risbo (sekira z ozkimi plavutmi). Ptuj — Vičava — 181 z risbo (dvoje igel s t. i. »makovo glavico«). K temu še Podgradje (plavutasta in tulasta sekira) — S. Pahič, *Časopis za zgodovino in narodopisje* n. v. 7, 1971, 8, sl. 2.

⁶⁶ S. Pahič, v: *Svet med Muro in Dravo, 1968*, 181.

Zusammenfassung

Bei der Aushebung der Erde zwecks Anlage eines Industriegeleises in der Ziegelbrennerei in Pekel am Nordrand von Maribor stiessen im Jahr 1959 die Arbeiter auf zwei 5 m voneinander entfernte und 80 cm tief liegende Gruppen von Bronzegegenständen (**Abb. 1—2**). Nachdem sie sie untereinander verteilt und in ihre Heimstätten fortgetragen hatten, sammelten sie sie auf Aufforderung der Verwaltung des Unternehmens aufs neue und händigten sie dem Museum in Maribor aus. Dabei wurde — nicht gänzlich einwandfrei — festgestellt, dass sich in der ersten Gruppe unterschiedliche Gegenstände befanden (**Taf. 1: 1—8, Taf. 2: 1, Taf. 5: 3—7, 11—12**), in der zweiten hingegen grösstenteils Sicheln (**Taf. 2: 2—4, Taf. 3: 1—5, Taf. 4: 1—6**) sowie einige andere Erzeugnisse (**Taf. 5: 1—2, 8—9**). Im ersten Bericht in Varstvo spomenikov wurde der Fund in die Stufe Ha A eingereiht, was später von K. Vinski-Gasparini und S. Gabrovec nachgeprüft und der Fund genauer in die Stufe Ha A1 eingeordnet wurde.^{1—4}

Unter den Funden sind besonders die zwei Fragmente von Griffzungenschwertern interessant, die J. Dular eingehender erörtert hat.⁵ Das Schwert **Taf. 1: 1** hat er als Variante des Typs Traun gekennzeichnet, wobei die unterschiedlichen formalen Merkmale zugunsten der jüngeren Entwicklungsstufe sprechen.^{6—12} Das Schwertfragment **Taf. 1: 2** hat er dem Typ Reutlingen zugeschrieben, doch lässt sich nicht bestimmen, ob es aus östlichen oder westlichen Werkstätten stammt, wie sie P. Schauer festgestellt hat.^{13—16}

Die am zahlreichsten vertretenen Zungensicheln gehören nach der grundlegenden Aufteilung, die von H. Schmidt ausgearbeitet und dann von W. A. von Brunn übernommen und ergänzt wurde, in den zeitlichen Rahmen der Stufen Bz D — Ha B, was auch für die Aufgliederungen anderer derartiger Funde bei den Autoren W. Angeli, P. Schauer, K. Vinski-Gasparini, M. Petrescu-Dimbovita gilt.^{17—22} Nach genauerer Prüfung der Sicheln aus Pekel ist offensichtlich, dass sie typologisch beachtlich einheitlich sind. Nach von Brunns Aufteilung gehören sechs dem Typ 1 an (**Taf. 2: 1—3, Taf. 3: 2, 3, 5**), fünf aber zum Typ 2 (**Taf. 2: 4, Taf. 3: 1, 4, Taf. 4: 1—2**).²³ Nach der Aufteilung von Petrescu-Dimbovita gehören acht zum Typ Uioara 1 (**Taf. 2: 1—4, Taf. 3: 1, 3—5**), zwei zum Typ Uioara 8 (**Taf. 4: 1—2**) und eine zum Typ Uioara 2 (**Taf. 3: 2**).^{24—30}

Für diese Sicheln ist vor allem charakteristisch die »Verzierung« der Rippen, und zwar mit Grübchen (**Taf. 2: 1—2, Taf. 3: 3—5**) und mit Kerben (**Taf. 2: 3, Taf. 3: 2, Taf. 4: 2**), während das Fragment **Taf. 4: 4** das ziemlich seltene Tannenzweigmotiv aufweist. Dies sollte der besseren Befestigung des Griiffs und dem besseren Gussverfahren dienen, hatte jedoch sicherlich auch eine ornamentale Bedeutung, so waren nämlich auch etliche Schneidenrücken verziert.³¹ Während die Ansicht über die praktische Bedeutung der Rippen überwiegt, sieht von Brunn in den Rippungen Kontroll- und Zahlzeichen, wogegen sie Schauer als Zeichen der Eigentümer beurteilt.^{32—33} Letzteres könnte auch für die Sicheln aus Pekel Geltung haben, wenn es sich um eine Vergrabung des Eigentums des Benutzers und nicht um fürs abermalige Giessen bestimmte Gegenstände handelt. Die Rippen sind hier von einfachster Art, was — nach Schauer — bedeuten würde, dass die Werkzeuge nicht für auserwählte Auftraggeber bestimmt waren. Was die neueren Ansichten anbelangt, dass die Sicheln nach Wachsmodellen in einer verlorenen Tonform verfertigt wurden, da z. B. im grossen Vergrabungsfund aus der Nähe des Plattensees unter 500 Sicheln nicht einmal zwei ganz gleiche Formen hatten, könnte dies auch für die Funde aus Pekel gelten.³⁴ Die Giesszungen am Sichelrücken, die auch hier erscheinen, werden durch das Giessen in vertikalen Modellen erklärt.³⁵

Das beschädigte Tüllenbeil mit Sattelschnitt **Taf. 1: 4** steht den »facettierten Beilen des Siebenbürgentyps« aus den Stufen Bz D und Ha A 1 nahe.^{36—38} Das ausserordentlich schlanke Lappenbeil **Taf. 1: 3** mit höher stehenden Lappen gehört im Ostalpenraum³⁹ zu den allgemeinen Erscheinungen der Stufe Ha A 1. Die zwei Armblätter **Taf. 5: 1—2** sind zeitlich zwar nicht gerade bestens bestimmbar, dennoch können sie nach Analogien aus Nordkroatien und Westungarn der Übergangszeit Bz D — Ha A 1 zugeschrieben werden.^{40—44} Das Fragment des Blechbandes **Taf. 5: 7**

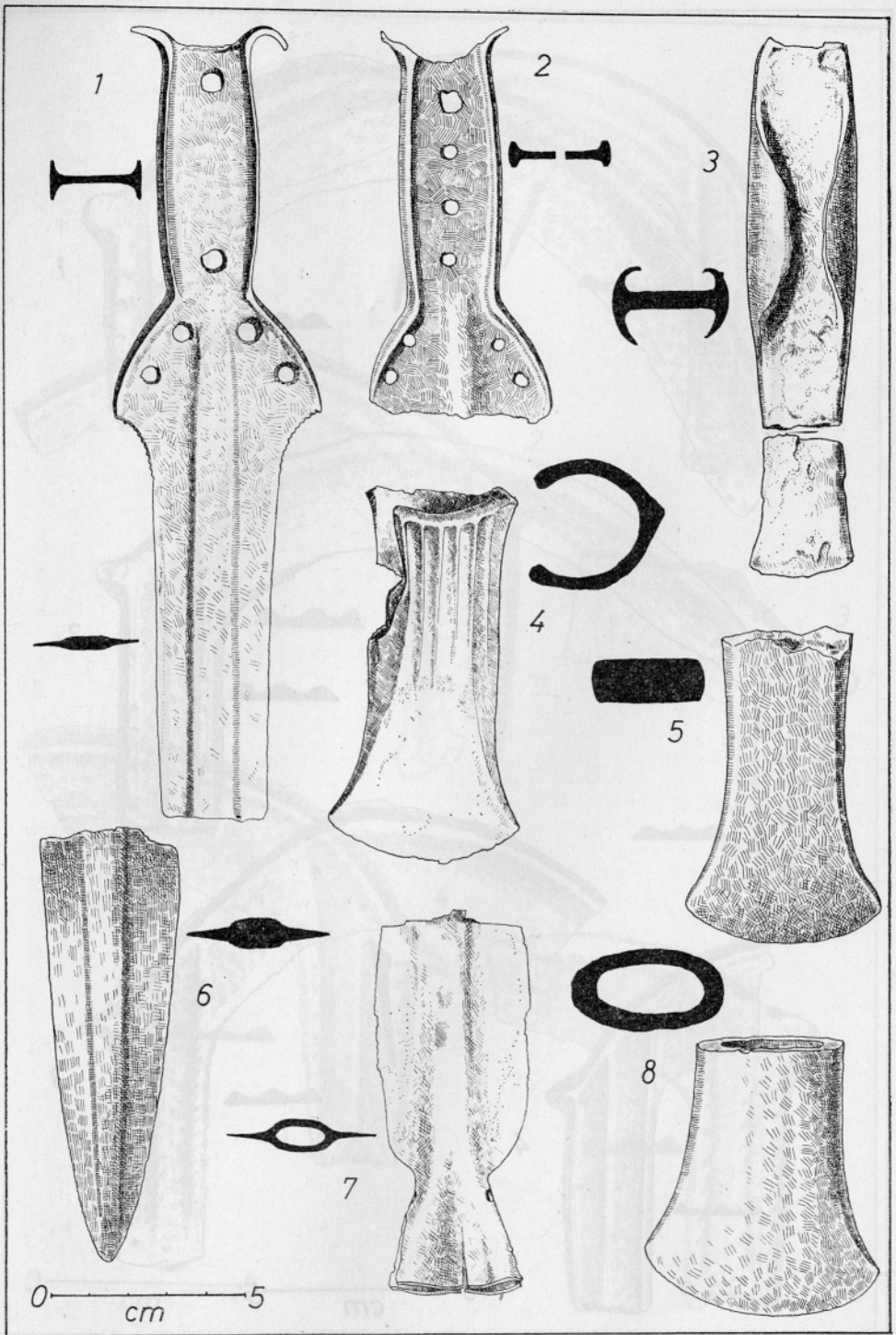

ist Teil eines flachen Armbandes mit eingeritzter und punzierter Verzierung, wie sie auch andernorts zutage kommen.⁴⁵⁻⁴⁷

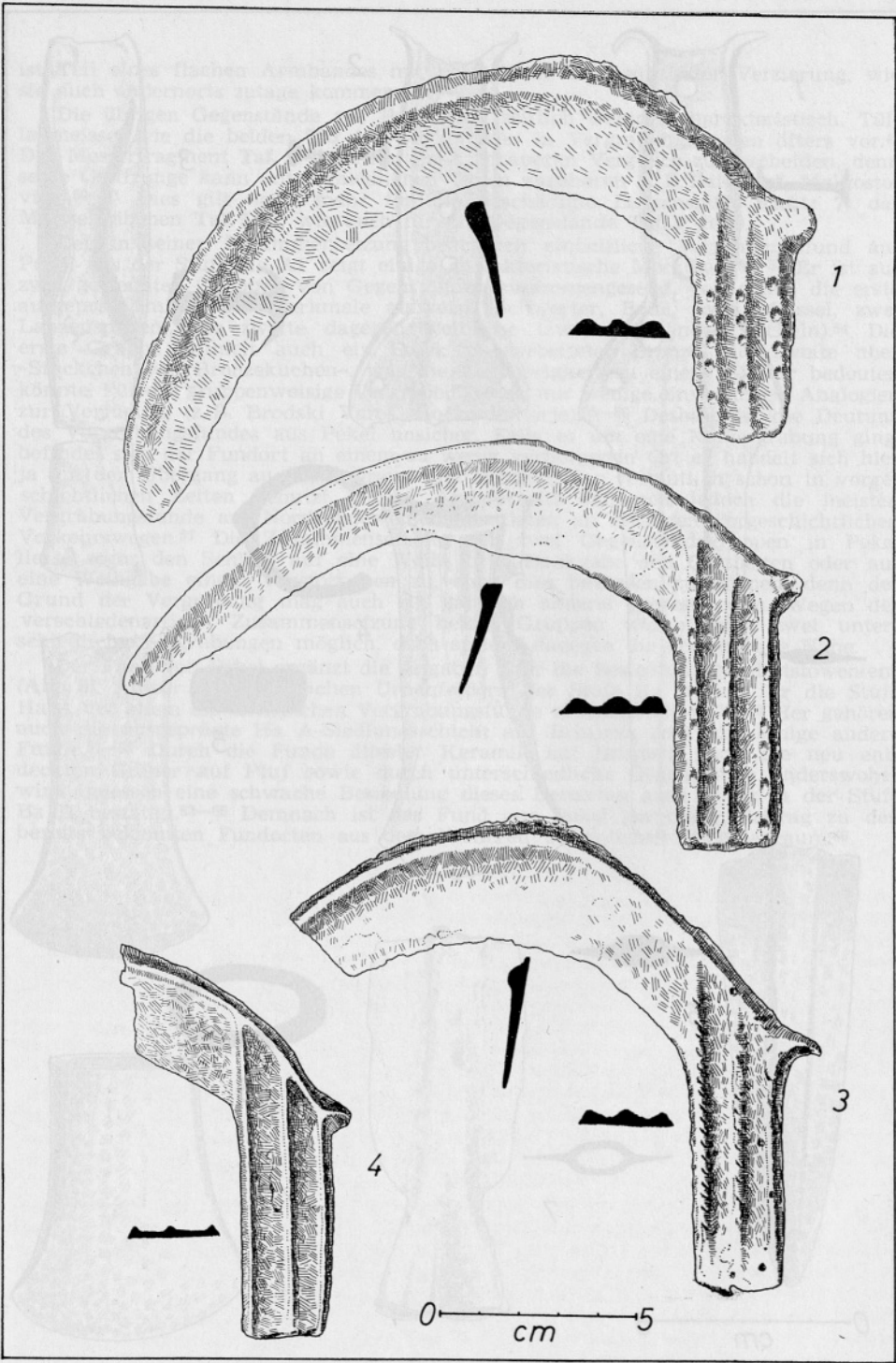
Die übrigen Gegenstände aus Pekel sind zeitlich weniger charakteristisch. Tüllenmeissel wie die beiden **Taf. 4: 4-5** kommen in Vergrabungsfunden öfters vor.⁴⁹ Das Messerfragment **Taf. 5: 6** ist für einen genaueren Vergleich zu beschreiben, denn seine Griffzunge kann unterschiedlichen Typen angehören (z. B. Baierdorf, Malhostovice).⁵⁰⁻⁵¹ Dies gilt noch mehr für die beschädigte Lanzenspitze **Taf. 1: 7**, das Meisselstäbchen **Taf. 5: 3**, wie auch für die Gegenstände **Taf. 5: 8-9**.

Der in seiner Zusammensetzung beachtlich einheitliche Vergrabungsfund aus Pekel aus der Stufe Ha A1 zeigt einige charakteristische Merkmale.⁵²⁻⁵³ Er ist aus zwei getrennten Gruppen von Gegenständen zusammengesetzt, von denen die erste ausgeprägt männliche Merkmale aufweist (Schwerter, Beile, zwei Meissel, zwei Lanzenspitzen), die zweite dagegen weibliche (zwei Armbänder, Sicheln).⁵⁴ Die erste Gruppe enthielt auch ein Stück unbearbeiteter Bronze, die zweite aber »Stückchen von Bronzekuchen«, was die Zugehörigkeit zu einem Giesser bedeuten könnte. Für das gruppenweilige Vergraben stehen nur wenige einwandfreie Analogien zur Verfügung (z. B. Brodski Varoš, Hočko Pohorje).⁵⁵⁻⁵⁶ Deshalb ist die Deutung des Vergrabungsfundes aus Pekel unsicher. Falls es um eine Notvergrabung ging, befindet sich der Fundort an einem zu wenig verborgenen Ort es handelt sich hier ja um den Übergang aus dem Drava- ins Muratal, der vermutlich schon in vorgeschichtlichen Zeiten benutzt wurde. Andererseits stammen jedoch die meisten Vergrabungsfunde aus Nordostslowenien aus Orten an etwaigen vorgeschichtlichen Verkehrswegen.⁵⁷ Die Zusammensetzung der zwei Gegenständegruppen in Pekel liesse sogar den Schluss auf eine Weih- bzw. Dankgabe den Gottheiten oder auf eine Weihgabe einem Verstorbenen zu, ohne dies beweisen zu können, denn der Grund der Vergrabung mag auch ein gänzlich anderer gewesen sein. Wegen der verschiedenartigen Zusammensetzung beider Gruppen wären auch zwei unterschiedliche Vergrabungen möglich, doch spricht dagegen die gegenseitige Nähe.

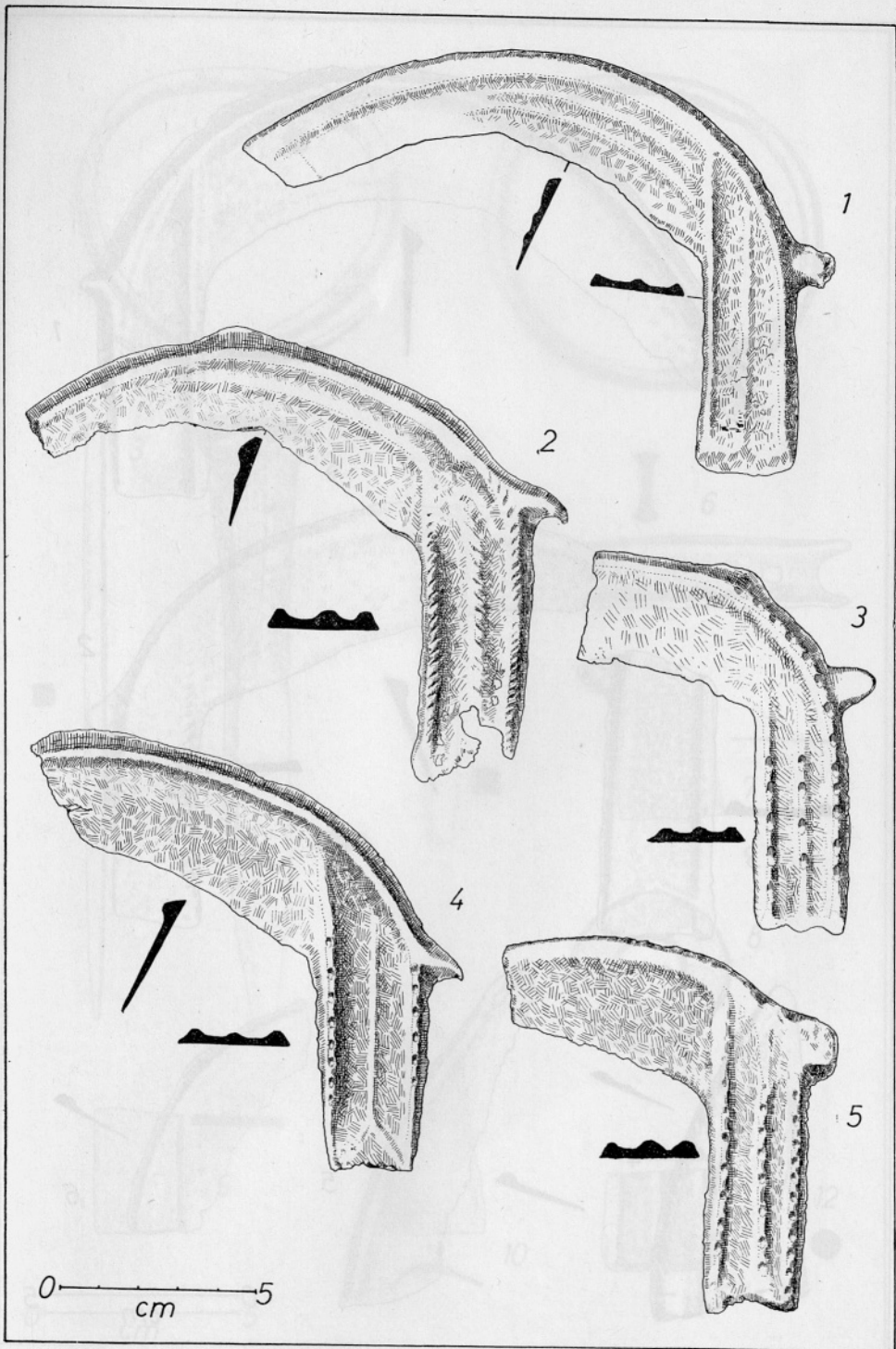
Der Fund von Pekel ergänzt die Angaben über die Besiedlung Nordostsloweniens (**Abb. 3**). Ausser den zahlreichen Urnenfeldern der Stufe Ha B sind für die Stufe Ha A vor allem die zahlreichen Vergrabungsfunde charakteristisch.⁵⁸⁻⁶⁰ Her gehören auch die ausgeprägte Ha A-Siedlungsschicht auf Brinjeva gora und einige andere Funde.⁶¹⁻⁶² Durch die Funde ältester Keramik auf Brinjeva gora, die neu entdeckten Gräber auf Ptuj sowie durch unterschiedliche Gegenstände anderswoher wird indessen eine schwache Besiedlung dieses Bereiches auch schon in der Stufe Bz D bestätigt.⁶³⁻⁶⁵ Demnach ist der Fund aus Pekel ein neuer Beitrag zu den bereits bekannten Fundorten aus dem breiteren südöstlichen Voralpenraum.⁶⁶

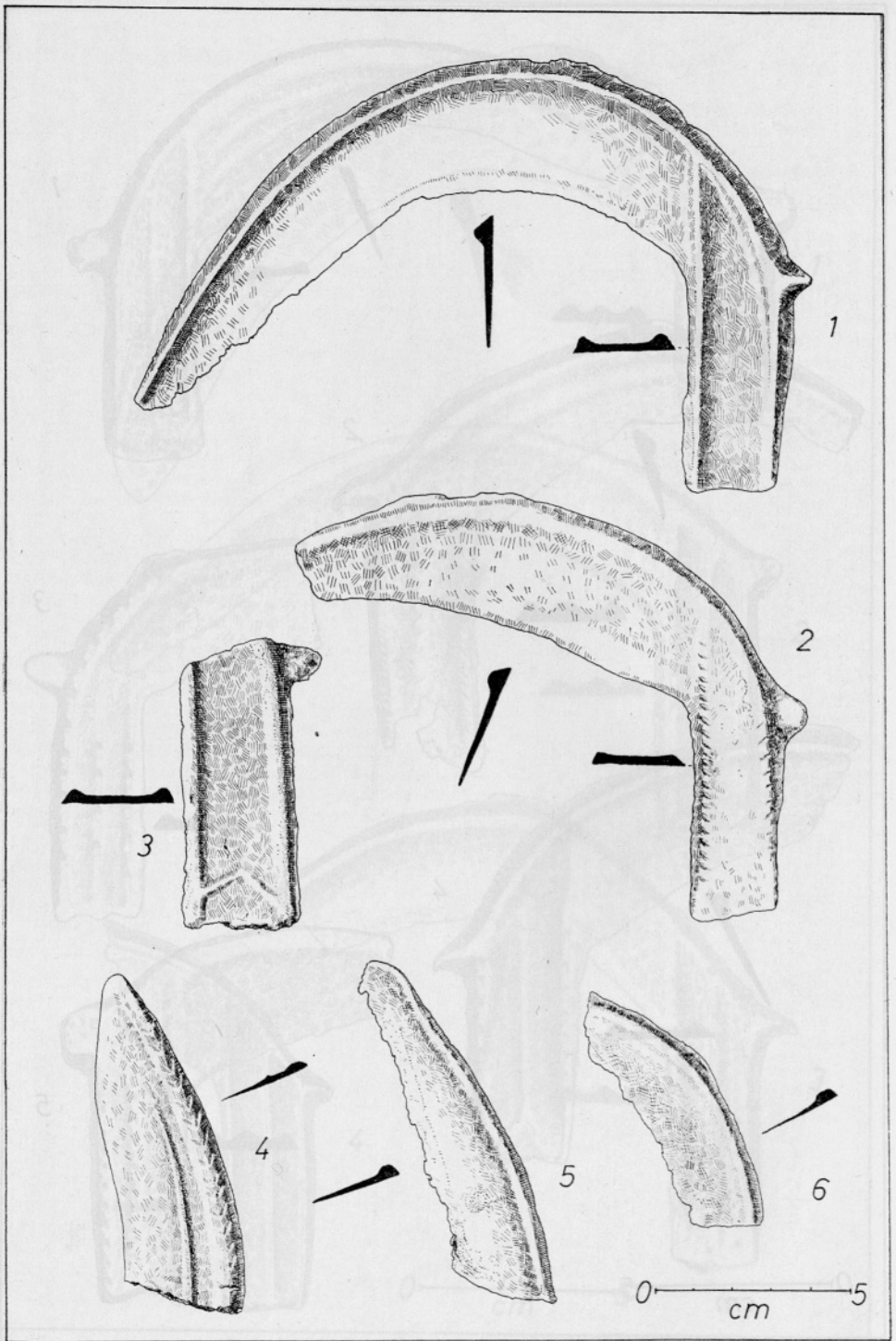
T. (Taf.) 1

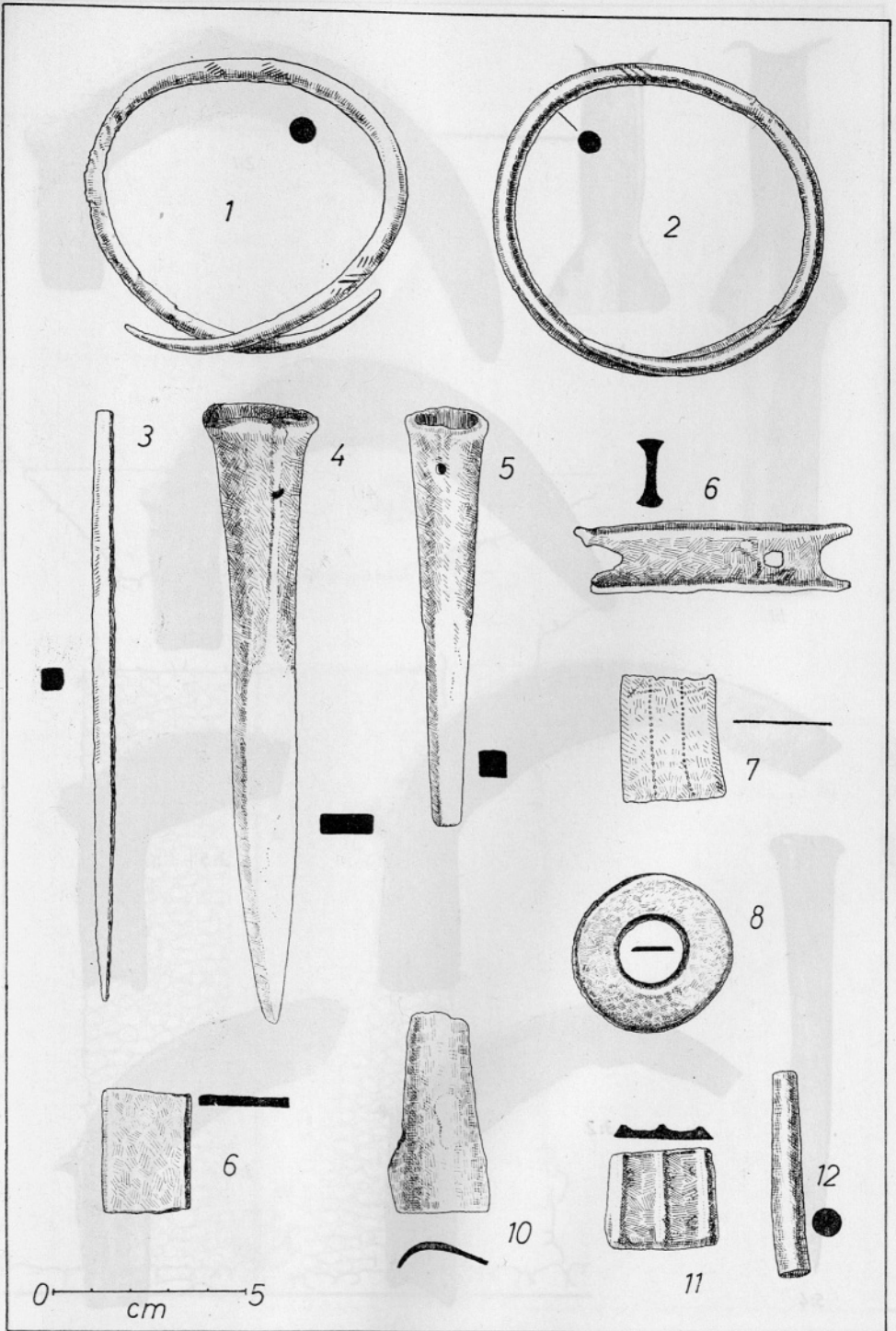
T. (Taf.) 2

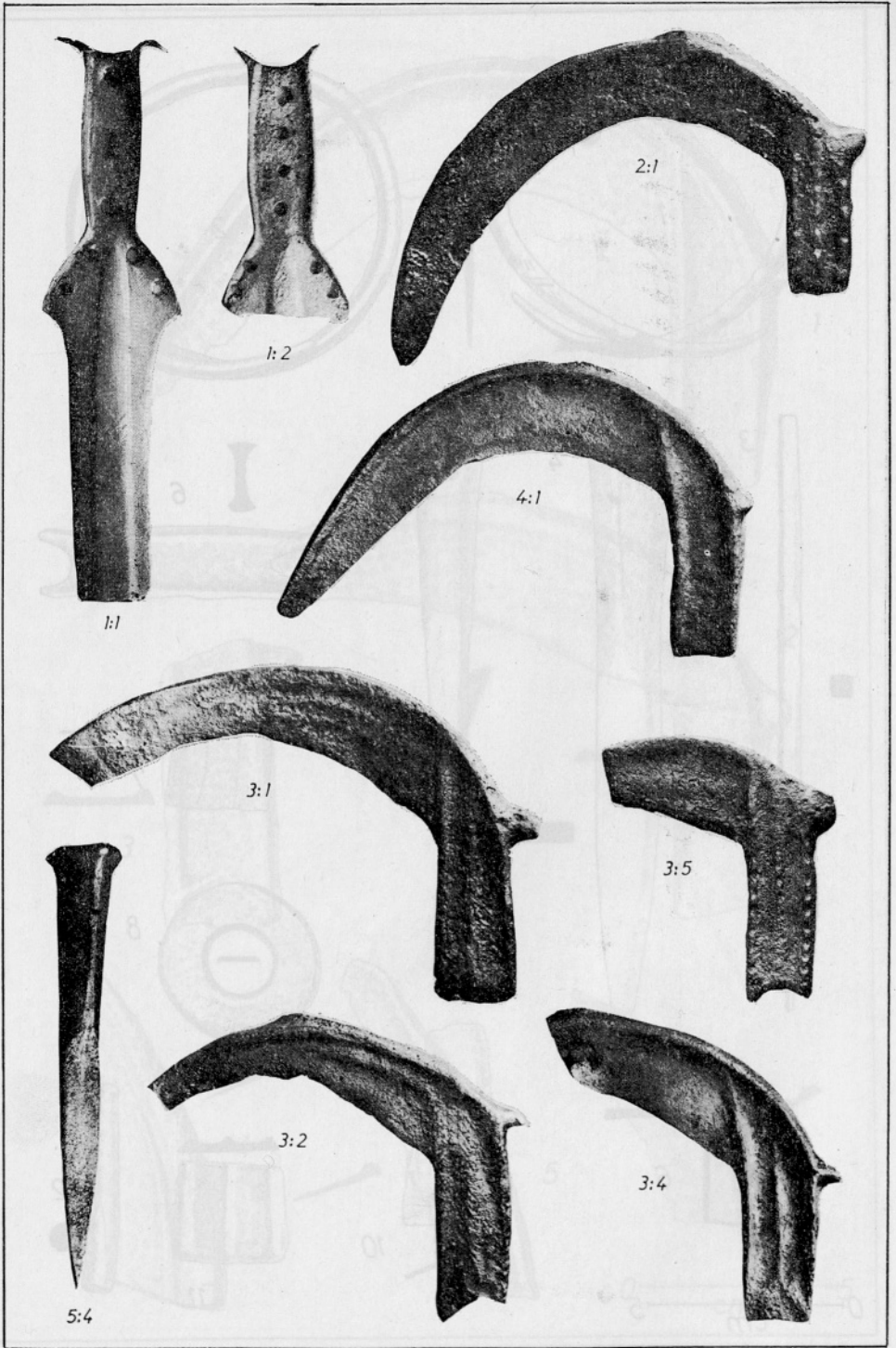
T. (Taf.) 3

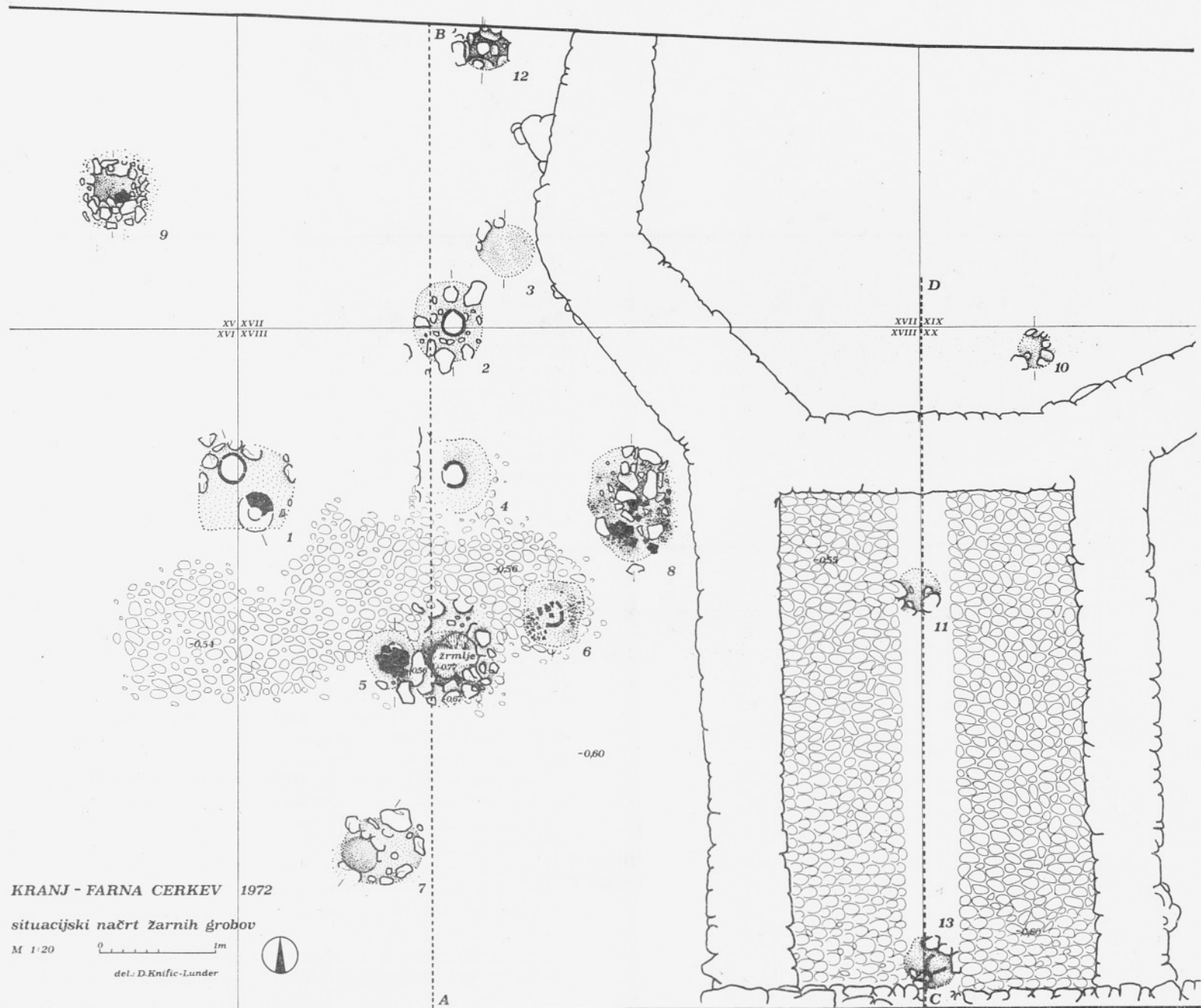
T. (Taf.) 4

T. (Taf.) 5

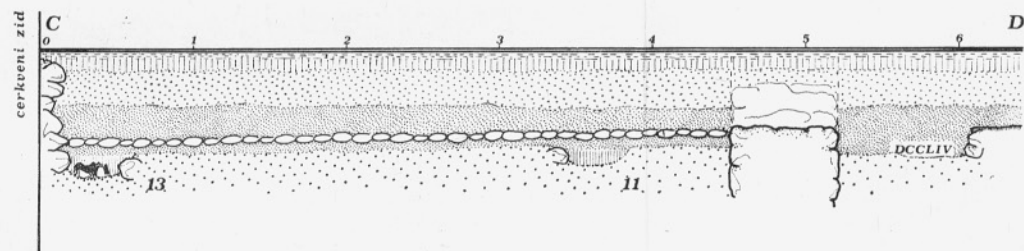
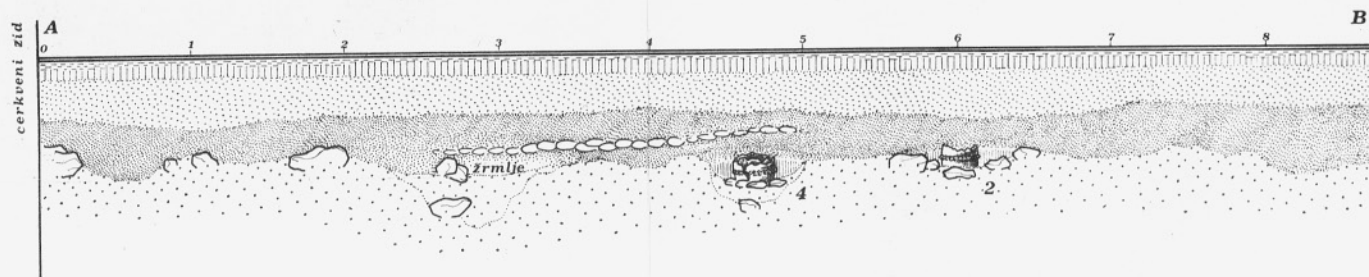

T. (Taf.) 6

Priloga 1
 Beilage 1

KRANJ - FARNA CERKEV
1972

prečna profila A-B in C-D

M 1:20 m

del.: D. Knific-Lunder

Priloga 2
Beilage 2